

Безверха Т. М. Періодичні видання національних меншин Житомирщини як засіб формування національно-духовних цінностей / Безверха Тетяна Миколаївна // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / За ред. І. І. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – Лип.–верес. – Т. 60. – С. 61-65.

УДК 01:902.7

### **Періодичні видання національних меншин Житомирщини як засіб формування національно-духовних цінностей**

Стаття присвячена аналізу особливостей періодичних видань національних меншин Житомирської області як засобу формування й утвердження традиційних цінностей польської та єврейської етнічних спільнот, що традиційно живуть в Україні. Аналізується тематичний контент наукової періодици польських громадських організацій, що сприяє порозумінню й примиренню між українським і польським народами. Громадсько-політичні видання висвітлюють важливі події політичного, культурного, релігійного життя поляків Житомирщини, виходять польською мовою, мають електронну версію та розповсюджуються безкоштовно.

Нечисленна єврейська громада має російськомовну газету, у якій висвітлюються традиційні цінності євреїв: Тора, милосердя, повага до батьків і старших, гумор.

Регіональні періодичні видання засвідчують ефективну політику України щодо національних меншин.

Ключові слова: національні меншини; періодичні видання; ідентичність, духовні цінності.

Безверхая Татьяна Николаевна

Житомирский государственный университет имени Ивана Франка

Ассистент кафедры издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии

067 718 97 85

bezverha@yandex.ua

Периодические издания национальных меньшинств Житомирской области как средство формирования национально-духовных ценностей

В статье осуществлён анализ особенностей периодических изданий национальных меньшинств Житомирской области как средства формирования и утверждения традиционных ценностей польского и еврейского этнических сообществ, традиционно живущих в Украине. Проанализирован тематический контент научной периодики польских общественных организаций, способствующий взаимопониманию и примирению украинского и польского народов. Общественно-политические издания, освещающие важные события политической, культурной и религиозной жизни поляков Житомирской области, выходят на польском языке, имеют электронную версию и распространяются бесплатно.

Малочисленное еврейское сообщество издаёт газету на русском языке, в которой основные ценности евреев: Тора, милосердие, уважение к родителям и старшим, юмор.

Региональные периодические издания свидетельствуют об эффективности политики Украины в вопросах национальных меньшинств.

Ключевые слова: национальные меньшинства; периодические издания; духовные ценности.

Bezverha Tatiana

Zhytomyr State Ivan Franko University

Lecturer of Chair of Publishing, Editing and Bases of Journalism

The article analyzes the characteristics of the minority periodicals in Zhytomyr region as a means of formation and strengthening the traditional values of the Polish and Jewish ethnic communities which that traditionally live in Ukraine. The article deals with the thematic content of the scientific periodicals of the Polish interest groups which promote understanding and reconciliation of the Polish and Ukrainian peoples. Socio-political publications which cover important events of political, cultural and religious life of the Poles who inhabit Zhytomyr, are published in Polish, have their online version and are free.

The small Jewish community has a Russian-language newspaper, which highlights traditional values of the Jews: Torah, charity, respect for parents and elders, humor.

Local periodicals cover effective policy of Ukraine on national minorities.

Keywords: national minorities; periodicals; identity, spiritual values.

**Вступ.** Сучасна багатонаціональна та мультикультурна Україна стрімко розвивається як демократична держава, що гарантує забезпечення рівних прав і свобод усім громадянам, незалежно від їх етнічної належності, віросповідання, культурних особливостей. Тому в умовах сучасного етнічного ренесансу актуально дослідити, яким чином через регіональну періодику національних меншин Житомирської області здійснюється декларування й формування національно-духовних цінностей громадян України польського та єврейського походження, оскільки цей аспект є маловивченим. Проблеми етнічних меншин, їх співіснування з титульним та корінними етносами, стан і статус в сучасній Україні є актуальними напрямками дослідження суспільних наук. Зокрема Г. Луцишин у дисертаційному дослідженні визначає роль і місце національних меншин у розвитку сучасної української держави, форми та рівні їх участі у політичному процесі України, окреслює особливості співвідношення та взаємовпливу національних меншин, країн їх проживання, та етнічної батьківщини, особливості політичної мобілізації національних меншин в Україні та досліджує вплив національних меншин на зовнішню політику України [1]. Історіографічне дослідження О. Рафальського присвячене визначенню політичної ролі та правового статусу національних меншин України у 20-30 роки ХХ ст. (у так звану добу коренізації), відображених у радянській історіографії та працях дослідників України й діаспори 1990 років ХХ ст. [2], також національну пресу цього періоду досліджує О. Колястрок [3]. Роль преси національних меншин в об'єднанні соціальних та етнічних груп навколо процесу державотворення у пострадянський період 1992–1999 рр. досліджує Колісник, простежуючи взаємозумовленість між ренесансом етнічних меншин та активізацією їх преси в комплексному

аналізі змістового контенту й спрямування періодики, визначаючи роль ЗМІ в особливостях національного самоутвердження різних меншин України та толерантності й взаєморозумінні між народами [4]. Важливим для осмислення національного відродження в діалозі культур є дисертаційна робота Н. Яблоновської, присвячена вивченню преси етносів Криму [5], хоча кримські татари, караїми й кримчаки поряд з українцями є корінними народами України, тема міжетнічних взаємин стає інструментом національної політики, а регіональна журналістика – засобом забезпечення висловлення національної ідентичності в медіа образі держави.

Мета цієї статті полягає у вивченні й аналізі періодичних видань національних меншин Житомирської області.

Завдання: описати періодичні видання етнічних меншин Житомирської області та визначити їх роль в утвердженні національної ідентичності та формуванні національних та культурних цінностей. .

**Методи дослідження.** Методологію статті визначив системний підхід, що включає загальнонаукові методи аналізу й синтезу, які дозволили виокремити регіональні періодичні видання національних меншин Житомирської області та визначити аксіологію їх етно-культурних особливостей, описово-аналітичний метод, що забезпечує аналіз змістового контенту, метод узагальнення, що визначає роль періодичних видань в національній ідентичності.

**Результати і обговорення.** Регіональна періодика національних меншин є не лише складовою національного інформаційного простору, а й репрезентує ступінь дотримання у кожному конкретному регіоні задекларованих законодавством громадянських прав і свобод і вільного висловлювання своєї етнічності в культурному розмаїтті національної культури.

Стаття 3 Закону України «Про національні меншини» визначає, що «До національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та

спільності між собою» [6], український етнолог Б. Євтух визначає національну меншину як «частина народу, яка мешкає відірвано від його основного масиву в інонаціональному середовищі, але представники якої відчують з ним зв'язок через культуру, мову та деякі інші риси національної специфіки» [7, с. 211].

На території сучасної Житомирської області традиційно поселялися та проживали люди різних національностей: поляки, євреї, німці, чехи. Дані перепису населення 1926 р. засвідчують, що у Волинському окрузі національні меншини становили понад 30 % населення, по Україні – 18 %, але внаслідок репресій режиму, якими завершилась коренізація, незворотних людських втрат Другої світової війни та еміграції їх кількість значно зменшилась. Нині найчисленнішими є польські громади, найбільш помітними в громадському та культурному житті регіону – польські та єврейські, які мають власні періодичні видання.

Видання польських організацій Житомирщини мають найбільше видів цільового призначення: наукові, громадсько-політичні, рекламні, літературно-художні, тоді як єврейська спільнота видає громадсько-політичне та релігійне видання.

У Житомирській області зареєстровані та діють польські громадські об'єднання та організації: Житомирська обласна спілка поляків України, що об'єднує 22 регіональні організації в області (47 тис осіб) та 2000 поляків у Житомирі, об'єднання поляків Житомирщини «Полонія», студентський польський клуб, Спілка вчителів-полоністів Житомирської області, Житомирська громадська молодіжна організація «Асоціація поляків Житомирщини», ЖОМГО «Союз польської шляхти», культурний осередок «Польський дім», МГО «Польське наукове товариство». У Житомирському державному університеті імені Івана Франка діє Центр полоністики. Одним із напрямів його діяльності є випуск журналу «Українська полоністика» [9] – щорічного наукового видання, яке містить наукові розвідки, пов'язані з польською тематикою. У журналі представлено три напрями досліджень:

філологічні, історико-філософські та педагогічні, журнал є фаховим з філософії, філологічних наук (слов'янські мови) та педагогіки. Номер виходить один раз на рік до кінця поточного року, усього вийшло 10 чисел, мови матеріалів – українська і польська, контактна особа – Тетяна Павлінчук. Важливо, що авторами журналу переважно є громадяни України та Польщі різного походження, змістовий контент складають дослідження з історії, культури, проблем освіти поляків України, взаємних впливів польської та української культури.

Наукова періодика польської етнічної меншини представлена також міжнародним науковим журналом «Ukrainica Polonica», який спільно видають житомирське «Польське наукове товариство» та Київський лінгвістичний університет. Тематика наукових публікацій стосується європейських контекстів українсько-польської співпраці, визначних постатей польської та української культури, лінгвістичних, соціологічних та етнополітичних досліджень [10]. Часописи друкують матеріали численних польсько-українських наукових зустрічей та дискусій, круглих столів, міжнародних конференцій, які традиційно з 1990-х рр. проходять в Житомирі, як наприклад, упродовж двох останніх років поспіль конференція «В єдності сила. Україна – Польща: спільні шляхи до свободи». Видавничим науковим проектом «Союзу польської шляхти» (очолює Союз доктор історичних наук Наталія Костецька) є періодичний збірник наукових праць «Intermarum : Історія. Політика. Культура» [11]. Матеріали збірника містять дослідження з історичної політики та політики пам'яті, пошуків ідентичностей у сусідніх просторах та пограничних епохах, розвінчують імперські міфи від другої Речі посполитої до сучасності.

Окрім організації наукової діяльності, Союз польської шляхти здійснює видавництво щоквартального громадсько-політичного часопису «Glos Polonii» [12], головний редактор видання Володимир Іщук. Це одне з небагатьох винятків в інформаційному просторі України, що допомагає полякам у відродженні та збереженні мовної та культурної ідентичності,

адже абсолютна більшість етнічних поляків кілька поколінь тому українізувались та русифікувались. Голос Полонії виходить польською мовою накладом 1000 примірників й безкоштовно розповсюджується за передплатою серед українських поляків, його отримують також польські сенатори, у планах видавництва розпочати випуск й українською мовою.

Територія Житомирщини належить до українсько-польського пограниччя, так званих «кресів», в умовах якого поєднуються політичні та соціокультурні традиції різних народів і формуються особливості національної ідентичності.

Сучасні поляки Житомирщини є спадкоємцями спільноти, яка на основі сарматського міфу створила та втілила ідею магнатерії. Елементами самоідентифікації магнатерії стали «польські форми соціальної поведінки, проникнуті духом сарматизму (шляхетності), польська мова й давні шляхетські традиції... шляхту вирізняє не стільки політично-правовий статус, а певний стиль життя, стереотипи поведінки, почуття гідності, честі, патріотизму» [13, с. 156]. Тому тепер, як і в тяглій історичній традиції, почуття гідності має ключове значення для національної ідентичності поляків. Це відображають матеріали щоквартальника, зокрема, присвячені подіям на Майдані та бойовим діям на Сході України [12]. Також велике значення має римо католицьке віросповідання та пов'язані з ним традиції, багато молоді відвідують месу. У Житомирі традиційно без жодної ксенофобії називають свята християн західного обряду «польське Різдво» та «польська Паска».

Ще один щоквартальний часопис «*Tęcza Żytomierszczyzny*» (Веселка Житомирщини) видає Житомирська обласна спілка поляків України [13]. Це громадсько-політичне видання висвітлює важливі питання історії, традицій, культури поляків Житомирщини. Докладно представлені рубрики «свята» та «релігія», новини та аналітика, спортивна рубрика.

*Mozaika Berdyczowska* (Бердичівська мозаїка) – благодійна культурно-освітня газета, виходить польською мовою що два місяці. Видавнича

підготовка та поліграфічне виконання видання дуже якісні, відповідають стандартам Євросоюзу. Зміст її рубрик присвячений знаковим подіям в Польщі та Україні: Бердичів в хроніках, наша історія, наші свята, політика, культура, релігійна сторінка, польський бізнес у Бердичеві, українська сторінка та куточок юного історика українською мовою [14].

Таким чином періодичні видання польської національної спільноти Житомирщини представлені науковими та громадсько-політичними часописами й газетою, дають можливість утверджувати духовні цінності, вони мають електронну версію, що розширює читацьку аудиторію.

У Житомирі зареєстровані та діють іудейська релігійна громада, благодійна організація «Хесед Шломо», коледж для дівчат «Махон Хая Мушка», єшива «Менахем», єврейський жіночий клуб, єврейська житомирська організація молоді, соціально-реабілітаційний центр «Дитяче містечко Алюмім». Після Катастрофи єврейського народу у Другій світовій війні зникає ідіш-культура шкетла (містечка), євреї краю розмовляють російською чи українською мовою і не мають мовного маркера ідентичності. Внаслідок масової алії до Ізраїлю та природного зменшення населення єврейська громада Житомирщини не численна. Інформаційна діяльність єврейської общини Житомирщини представлена газетним виданням «Житомир єврейский» російською мовою [15]. Газета обов'язково виходить до іудейських свят та щомісяця. У ній висвітлені традиційні єврейські цінності: Тора, єврейство, хасидут (євреї Житомирщини хасиди), милосердя, благодійність, пошанування батьків та старших (повага до сивин), скромність, неодмінний єврейський гумор. У кожному номері є рубрика «Бесіди Любавичського ребе» – духовного лідера покоління. Газета виходить накладом у 1000 примірників та безкоштовно розповсюджується серед членів общини.

**Висновки.** Кількість періодичних видань польської та єврейської національних меншин Житомирської області засвідчують не лише декларативність, але й дієвість українського законодавства щодо



національних меншин, толерантність українського суспільства до громадян України незалежно від їх етнічного походження та віросповідання. Такі видання частково забезпечують інформаційні потреби представників етнічних меншин краю, оскільки з різних причин не охоплюють усіх видів за цільовим призначенням та читацькою адресою. Представники як польської так і єврейської громад мають подвійну ідентичність.

Періодика польської національної меншини має вагому наукову складову, що є важливим чинником у розвінчанні імперських міфів, досягненні взаєморозуміння й примирення між польським та українським народами. Громадсько-політичні видання висвітлюють важливі події з політичного, культурного, релігійного життя польських громадських організацій, виходять польською мовою та мають електронні версії. Усі видання виходять коштом меценатів та розповсюджуються безкоштовно передплатою.

Видання єврейської етнічної спільноти Житомира російською мовою засвідчує історично зумовлену відсутність мовного етнічного маркера у євреїв Житомирщини, ідентичність виражена через традиції, іудейське віросповідання, цінності. Газета розповсюджується в синагозі та волонтерами.

Періодика етнічних меншин Житомирської області є складовою національного інформаційного простору та важливим компонентом формування і відкритого сповідання національно-духовних цінностей.

Автор висловлює щиру вдячність доктору наук із соціальних комунікацій, професору Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Валентині Миколаївна Галич за консультативну допомогу при підготовці публікації.

## **Список літератури**

1. Луцишин Г. І. Національні меншини у політичному житті України : дис.. канд. політ. наук : 23. 00. 02 / Г. І Луцишин. – Л., 2002. – 190 с.
2. Рафальський О. О. Національні меншини України в ХХ столітті : історіографія : дис. д-ра іст. наук : 07.00.60 / О. О. Рафальський. – К., 2001. – 462 с.
3. Коляструк О. А. Преса УСРР в контексті політики українізації (20–30-ті роки ХХ ст) : дис. канд. іст. наук : 07.00. 01 / О. А. Коляструк. – К., 2003. – 275 с.
4. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999 рр.) : дис. канд. філол. наук : 10.01. 08 / Ю. В. Колісник. – Л., 2000. – 173 с.
5. Яблонівська Н. В. Преса етносів Криму проблема національного відродження і діалог культур : дис.. д-ра філол.. наук : 10. 01. 08 / Н. В. Яблонівська. – К., 2007. – 465 с.
6. Закон України про національні меншини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :  
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
7. Євтух В.Б. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух. – К. : Фенікс. 2012, 396 с.
8. Всесоюзний перепис людності 1926 р. – Москва, ЦСУ СРСР, 1929. – Т. 12. – С. 214.
9. 46. Українська полоністика. – Житомир, 2004. – Вип. 1. – 220 с., Житомир, 2014. – Вип. 10. – 237 с.
10. Ucrainica Polonica. – Київ; Житомир, 2004. – Т 1. – 444 с., Київ-Житомир, 2005. – Т 2. – 264 с.
11. «Intermarum : Історія. Політика. Культура». Матеріали міжнародної наукової конференції «В єдності сила. Україна–Польща : спільні шляхи до свободи». – 20–21 червня 2014 р. – Житомир. 2014. – №1. – 364 с.
12. Glos Polonii. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :  
<http://mozberd.com.ua>.
13. «Tęcza Żytomierszczyzny». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :  
<http://slopol.blogspot.com/>.
14. Вержанська Т. Особливості само ідентифікації магнатерії Правобережної України у ХІХ ст. / Т. Вержанська // Intermarum : історія, політика, культура : матеріали міжнародної наукової конференції «В єдності сила. Україна–Польща: спільні шляхи до свободи». – Житомир. – 2014. – 154–161.
15. Mozaika Berdyczowska. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :  
<http://mozberd.com.ua>.
16. Житомир єврейський

1. Lutsyshyn G. National minorities in the political life of Ukraine : PhD Thesis (Political sciences) : 23. 00. 02 / G. Lutsyshyn. – L., 2002. – 190 p.
2. Rafalskyi O. O. National minorities of Ukraine in XX century : historiography : Doctor of Sciences Degree Thesis (History) : 07.00.60 / O. O. Rafalskyi. – K., 2001. – 462 p.
3. Kolyastruk O. A. Periodic of the USSR in the context of Ukrainianization (20s-30s of XX century) : PhD Thesis (History) : 07.00.01 / O.A. Kolyastruk. – K., 2003. – 275p.
4. Kolisnyk Y. V. Periodic of Ukraine minority as a means of self-affirmation in conditions of Ukrainian statehood (1992–1999) : PhD Thesis (Philology): 10.01.08 / Y. V. Kolisnyk. – L., 2000. – 173 p.
5. Yablonovska N. V. Periodic of ethnic groups of Crimea problem of national revival and cultural dialogue : Doctor of Sciences Degree Thesis (Philology) : 10.01.08 / N. V. Yablonovska. – K., 2007. – 465 p.
6. Law of Ukraine on National Minorities. – [Electronic resource]. – Reference : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
7. Yevtuh B. B. Ethnicity : encyclopedic guide / V. B. Yevtuh. – K. : Fenix, 2012. – 396 p.
8. All-Union population census of 1926 - Moscow, CSB USSR, 1929. – Vol. 12. - P. 214.
9. Ukrainian Polish Studies. – ZHITOMIR, 2004. – Iss. 1 – 220 pp., Zhitomir, 2014. – Iss. 10 – 237 pp.
10. Ucrainica Polonica.– Kyiv; Zhitomyr, 2004. – Vol. 1. – 444 p., Kyiv-Zhitomyr, 2005. – Vol. 2. – 264 p.
11. «Intermarum : History. Politics. Culture. "Proceedings of the International Conference "Unity in power. Ukraine-Poland: common way to freedom. "- 20-21 June 2014 - Zhyomyr. 2014. – №1. – 364 pp.
12. Glos Polonii. – [Electronic resource]. – Reference : <http://mozberd.com.ua>.

13. «Tęcza Żytomierszczyzny». – [Electronic resource]. – Reference :  
<http://slopol.blogspot.com/>.
14. Verzhanska T. features self-identification mahnateryi bank Ukraine in the nineteenth century. / T. Verzhanska // Intermarum: history, politics, culture: Proceedings of the International Conference "Unity in power. Ukraine-Poland: common way to freedom. "– Zhytomyr. – 2014. – P. 154–161.
15. Mozaika Berdyczowska. – [Electronic resource]. – Reference :  
<http://mozberd.com.ua>.
16. The Jewish Zhitomir. – September, 2015.